

19/6

Perspektiv på Willa Cather

SINCLAIR LEWIS skrev vid ett tillfälle att han hellre skulle vilja vara författare till en bok som Willa Cathers "Death Comes for the Archbishop" än innehavare av tio Nobelpris. Det bedömande som framträder i uttalandet är minst sagt diskutabelt; i fråga om fantasi och originalitet var Lewis utan tvivel överlägsen. Men sannolikt menade han ibland allvar med denna anspråkslöshet och denna beundran. Stora likheter fanns mellan de båda författarna: i samhällskritiken, i de halvt iltvilliga, halvt längtansfyllda bilderna av amerikanskt småstadsliv, i de ideal som är satirens bakgrund. På den sistnämnda punkten lyckades emellertid Willa Cather i vida högre grad än Lewis att forma något klart och positivt. Kanske berodde Lewis ofta uttalade uppskattning av Willa Cather just på detta.

I sina mest berömda romaner sysslar Lewis huvudsakligen med folk av Babbittyp, om man så vill brackor. De är inriktade på pengar och prestige, okunniga, skråniga, med de gängse flosklerna i munnen och åtrå efter äventyr och en viss ängslan och osäkerhet i hjärtat. Mot dem kontrasteras några halvhjärtade, i regel mänskligt misslyckade revoltörer, såsom Paul i "Babbitt" eller, på ett högre plan, Martin Arrowsmith. De personer som representerar idealen skymtar blott i förbigående. De är skeptiska och radikala, kritiska mot sin omgivning, tycker om böcker och musik, kan skilja mellan Rhenvin och Mosel och har intresse för mat, inte bara för "en bra rostbiff med stekt fransk potatis". Ett slags lägre variant av denna idealtyp är de enkla och helgjutna som redan har hjärtats bildning och skulle kunna bli intellektuella. Typisk för den första gruppen är professor Gottlieb i "Arrowsmith", för den senare vedhuggaren Miles Bjornstam i "Main Street"; mästerverket i den sistnämnda klassen är Arrowsmiths första hustru Leora. Men Lewis stannar inte hos dessa goda och fina människor; hos de allra bästa tittar han bara in med hatten i hand och ett uttryck av orolig och öm vördnad. Han återvänder snabbt till lunchklubbsherrarna, som han känner och som han inte är underlägsen; på äldre dagar tycks han i några böcker helt ha försonat sig med dessa vänliga och stämmande kamrater.

Willa Cather bodde från tio till sexton års ålder i den lilla staden Red Cloud i Nebraska, dit hon senare ofta återvände. Därifrån kommer en lång rad personer och miljöer i hennes arbeten. Familjens första hem i staden (bilden ovan) utgör skådeplatsen för "Song of the Lark" och novellererna "Old Mrs Harris" och "The Best Years". I högra flygelns övre våning låg Willas rum, som kallades "rosenkammaren". Bakom huset fanns en lekstad, "Sandy Point", där Willa var borgmästare.

Sociala sammanhang skymtar bakom allt detta. Brackorna är de tongivande, de representativa i konkurrensens och kapitalismens Amerika, i Hardings och Coolidges tidsålder — det är Harding och Coolidge man känner igen på möten och bjudningar i Gopher Prairie och Zenith. "De förnåma" hör till den gamla goda tiden eller till framtiden. Men motsättningen är också en annan. Brackorna är ofta immigranter i den meningen att de har tyskar eller italienare som fäder eller farfäder; de är emellertid, de vill till varje pris bli riktiga amerikaner. "De förnåma" är däremot européer som inte hunnit bli och inte innerst vill bli amerikaner, vare sig de sedan är bondpojkar eller professorer. Föraktet för amerikansk medelklassarrivism kombineras med den amerikanska drömmen om ett Europa som äger aristokrater,

musik, goda viner och ett stilla inre liv, men också folkdanser, gamla sammankittande sedvänjor och fri, ung och ändå förfinad glädje.

Samma kontrast kommer fram hos många amerikanska författare. Hos Willa Cather är den fullt utbildad. Hon stannar dock inte hos brackorna. De är något ont, hotande och kanske segrande, en generation av profiterörer med yttre och inre korrupcion som medel eller konsekvens, och hon flyr från dem. Hennes hjältar blev till en början nybyggarna, pionjärerna. De kunde vara framgångsrika järnvägsbyggare och affärsmän från en äldre tid — liksom hos Lewis finns hos

Willa Cather

henne en idealisering av en tidigare "skapande" kapitalisttyp — men i regel är de pionjärer i mera egentlig mening, inflyttade skandinaver och tjecker i låg och osäker social ställning. Vad som utmärker dessa bönder och tjänsteflickor i "My Antonia" och "O, Pioneers!" är inte rotlöshet på grund av utflytningen, inte en brytning mellan gammalt och nytt såsom hos Vilhelm Mobergs invandrare — tvärtom. Dessa pionjärer företräder kulturen, stabiliteten, den genom vanan självfallna finessen, de är ett genom utvandringen förnygrat Europa. Hos dem förenas energi och inre liv, livsglädje och balans, naturlighet och takt, friskhet och traditionalism. Här har Willa Cather skapat en rad i sin begränsning stora gestalter.

I sina senare böcker vidgade Willa Cather, delvis under inflytande av resor till Frankrike, Kanada och de gamla spanska delarna av USA, detta pionjärbegrepp. Hon skildrade Quebec under den franska tiden och katolska kyrkomäns arbete bland indianerna i sydväst. Det är fråga om pionjärer, om män och kvinnor som upprätthåller europeisk kultur inför det främmande, under svårigheter och faror; det är dock inte berättelsen om svårigheterna och farorna som är det centrala, utan teckningen av den nedärvda kulturen i en ny, motspänstig eller fientlig omgivning. Därmed blir böckerna en hymn till Europa, med Frankrike som kärna, en hymn som, det är onödigt att säga, intet har att göra med imperialism av Kiplings typ. Prästerna i Mexiko blir bärare av evangeliet och moralen, men lika mycket av den goda smaken, sinnet för andliga och materiella njutningar, från musik till såser och raguer från Provence. I "Death Comes for the Archbishop" nås kanske maximum av den koncentration och precision som är Willa Cathers kännetecken.

*

År 1921 skrev Virginia Woolf sin ryktbara stridskrift mot den härskande engelska litteraturen, "Mr Bennett and Mrs Brown". Det gällde att komma ifrån de yttre tillbehören, det sociala, det utopiska, de förment realistiska redogörelserna för bostad, yrke, inkomst och att finna det mänskliga och individuella, att återvända till Mrs Brown. Ett år senare skrev Willa Cather, säkerligen utan kännedom om denna essä, en liten uppsats med nästan alldeles samma tendens, om också mindre utförlig och inträngande, "The Novel Demeuble",

"Romanen utan möbler". Det har länge varit för mycket möbler i romanen, förklarar Willa Cather — man har trott det vara realism "att katalogisera ett stort antal yttre föremål, att utreda mekaniska processer och metoder inom produktion och handel, att i detalj beskriva fysiska sensationer". "Vi måste", fortsatte hon, "kasta ut möblerna genom fönstret... och lämna rummet lika naket som scenen på en grekisk teater... För att skapa ett drama behövs blott en passion och fyra väggar."

Vad som nyss sagts om skillnaden mellan Sinclair Lewis och Willa Cather kan uttryckas också i sådana termer. Hon ville förstå och framställa den enskilda människan — och då blir samhällskritiken, ja, över huvud kritiken, något obetydligt eller ovidkommande. Men till skillnad från Virginia Woolf var det inte så mycket analysen av skiftande stämningar, av problem i människors förhållanden, som intresserade henne; hon ville ge karaktärer, om också blott genom skisser som antydde mer än att utreda och klarlägga. Hos båda blev resultatet litet tunt; man tänker på flor, spetsar, dofter och intill omärklighet utsökta kvickheter. De var trots allt snarare idylliska än besatta; saknad, ömhet, längtan och mild sorg är deras "passioner". Till Virginia Woolfs märkliga subtilitet nådde aldrig Willa Cather.

Det är särskilt tre romaner som man tänker på i detta sammanhang. "A Lost Lady", där en kvinna, knappast karaktäriserad annat än som svag och åtråvärd, sjunker ned i beroende och okyskhet. "My Mortal Enemy", som — likaledes genom en tillfällig iakttagare — beskriver hur en kvinna efter ett liv i tjat, prestigehunger och bitterhet blir from och ren. "The Professor's House", där en medelålders forskare, omgiven av konventionella kvinnor, längtar efter stora och primitiva upplevelser. Riktigt lyckas det inte. Spänningen, den religiösa, moraliska, erotiska, kommer inte fram. "My Mortal Enemy" kan föra tanken på Mauriac, "The Professor's House" på "Döden i Venedig", men det hela är för blekt. Och ändå gör den raffinerade skickligheten dessa böcker suggestiva och lockande — efter årtionden kommer deras ton tillbaka.

Willa Cather var, det framgår redan av det sagda, konservativ i den meningen att stillhet, jämnmat, en sträng lycka syntes som det eftersträfvärdaste; hon försvarade ständigt en erövrad skans. På senare år blev denna konservatism både politiskt och mänskligt markerad; hon var irriterad över slarvet och lättsinnet hos ungdomen och över Franklin Roosevelts nya giv. Den unga flicka som skrivit så argstinta artiklar och så starkt längtat bort från småstaden i Nebraska blev inte bara en aristokratisk gammal dam, utan också lovprisare av den egna ungdomens tid, av det gamla Amerika, det Amerika som hon trodde vara ett Europa. Hennes konstnärliga ambition att stanna vid antydningar, att koncentrera, kunde någon gång tangera det löjliga; vad var det hon antydde, vad hade hon att koncentrera? Och likväl kunde hon ännu i sina sista noveller ("The Old Beauty") besegra genom kyligt förevisad känsla; hennes sista roman, "Sapphira and the Slave Girl", gav med samma metod en utomordentlig bild av den mänskliga förnedring slaveriet i bästa fall medförde.

Willa Cather föddes 1873 och dog 1947. Hon tillhörde en relativt välbärgad familj, bosatt i Virginia och från 1883 i en liten stad, Red Cloud, i Nebraska; från Red Cloud, där Willa Cather träffade "pioniärerna", kommer en rad miljöer och personer i hennes arbeten. Efter lyckade universitetsstudier blev hon lärarinna och journalist, under flera år redaktör för den ansedda tidskriften McClure's Magazine, känd för sina avslöjanden av kor-

rup
ing)
1912
fatt
ga
sitt
korl
Inge
elle
ria,
väld
ing
hen
se
mer
giös
E
ranc
Cat
Der
gisk
Da
den
neh
ter.
net
met
rela
och
grat
är
nar
Ede
vica
Kn
hel
frä
ska
He
ino
tidi
Ede
der
giv
A.
av
Le
K.
nä

I
ka
ger
nin
Lä
La
19
sor
Ho
19
det
for
An
St
ow
och
the
19
öve
tar
De
19
19

Utskottsterror i USA

Den amerikanska kongressen, eller rättare sagt dess båda kamrar var för sig, har såsom de flesta andra representationer obegränsad rätt att tillsätta utskott för utredningar. I praktiken har utskottsväsendet i USA blivit av exceptionell betydelse. Dels så att utskottens inflytande på kongressens verksamhet är utomordentligt stort; bland annat kan utskotten genom att inte avge betänkande rörande förslag i realiteten på egen hand avslå dem. Dels kan utskott — eller om man så vill kommittéer — tillsättas för ändamål som inte har omedelbart samband med i kongressen väckta förslag, t. ex. för att granska vissa sidor av förvaltningens verksamhet. Den-na möjlighet, alltmera utnyttjad under senare tid, är desto viktigare som utskotten har rätt att inkalla personer till förhör under ed. Självfallet kan inte utskotten ge direktiv åt förvaltningsorganen eller domstolarna, men de kan genom sina utredningar och förhör inom en vid ram påverka dessa organ och den allmänna opinionen.

Detta utskottsvälde i specialfrågor, som utvidgats samtidigt som regeringens ledning av kongressens arbete i stort blivit mera markerad, har i många ryktbara fall varit av obestridligt värde. Missförhållanden och korruption har avslöjats, omstridda förlöpp har klarlagts, förbättringar inom förvaltningen har framtvingats; resultaten har ofta erinrat om dem som i Sverige vunnits exempelvis genom de av regeringen tillsatta Adals- och Kejnekommissionerna. Men inte minst under senare år, i samband med de antikommunistiska aktionerna och utrensningarna, kan man tala om en utskottsterror — en grupp personer som inte kan ställas till ansvar är genom sina undersökningar i stånd att misstänkliggöra enskilda, vilseleda opinionen och öva den starkaste påtryckning på skilda förvaltningsorgan.

Beträffande det beryktade, av representanthuset tillsatta utskottet angående oamerikansk verksamhet har dessa förhållanden nyligen belysts i ett omfattande och grundligt ar-

bete av juristen och politolog-tenskaparen Robert K. Carr (The House Committee on Un-American Activities, Cornell University Press). Med stöd av ett omfattande och i detalj framlagt material riktar Carr en hård kritik mot det behandlade utskottet för tiden 1945—1950 (1945 blev utskottet, som sedan 1938 varit ett tillfälligt undersökningsutskott, en permanent institution enligt husets arbetsordning). Utskottet har, skriver Carr, i första rummet inriktat sig på att "få fast" enskilda personer; förhören har ofta blivit likvärdiga med rättegångar och lett till att de misstänkliggjorda förlorat sina anställningar och sitt goda rykte. Genom utskottet har den hets inom förvaltning och folk uppmuntrats som de allra senaste åren kulminerat i McCarrans "skamliga angrepp på unionella tjänstemän och privatpersoner". Förvaltningen har demoraliserats och medborgarnas omdöme förvridits genom jakten på misstänkta och de s. k. lojalitetsproven; i många amerikaners ögon har just genom detta kongressen blivit diskrediterad. Den intellektuella moraliska atmosfären har förgiftats: "utskottet har kommit oss att misstro varandra; det har gjort oss misstrognas mot organisationer som utgör själva grundvalen för vår demokratiska ordning." I stort sett gäller detsamma, skriver Carr, om den "Judiciary Committee" inom senaten som har liknande uppgifter och som intill detta år letts av den ökände Pat McCarran.

Den bild som på bortåt 500 sidor tecknas av det nämnda husutskottets verksamhet bestyrker i övermått Carrs kritik. Politiker som i första rummet tycks vara inställda på att göra sensation och vinna hätska och okunniga väljare håller förhör som till stor

ruption och vanstyrelse (muckkraking) i början av 1900-talet. Sedan 1912 var Willa Cather blott författarinna. Om hennes personliga liv tycks föga vara känt. I sitt testamente förbjöd hon ovillkorligen allt utnyttjande av brev. Ingenting finns berättat om kriser eller problem, ingen kärlekshistoria, ingen stor olycka, ingen våldsamt inre konflikt. År 1922 ingick hon i episkopalkyrkan; hennes böcker tyder på förstälse och sympati för katolicismen, men inte på någon intensiv religiös upplevelse.

En rad biografiska och analyserande arbeten har ägnats Willa Cather under de senaste åren. Den för sina försök till sociologisk litteraturforskning bekante David Daiches bok kom 1951; den är föga betydande, men innehåller några utförda synpunkter. Samma år kom Mildred Bennetts *The World of Willa Cather* med intressanta uppgifter om relationer mellan romanerna och den personliga och geografiska miljön (vidstående bild är hämtad ur boken). I år har E. K. Brown (jämte Leon Edel) i *Willa Cather, A Critical Biography* (Alfred A. Knopf, 4 dollar), publicerat ett helt enkelt lysande arbete, som främst gäller hennes konstnärskap; hon framställs här som Henry James stora efterföljare inom amerikansk litteratur. Samtidigt har hennes gamla väninna Edith Lewis, med vilken hon under många år sammanbodde, utgivit *Willa Cather living* (Alfred A. Knopf, 3 dollar), en blandning av biografi och memoar; Edith Lewis bok var tillgänglig för E. K. Brown då han skrev det nyssnämnda arbetet.

HERBERT TINGSTEN

Följande översättningar till svenska av Willa Cathers verk föreligger (originalens titel och utgivningsår meddelas inom parentes): *Lärksången, 1920* (*The Song of the Lark, 1915*); *Ett förlorat ideal, 1924* (*A Lost Lady, 1923*); *Professorns hem, 1927* (*The Professor's House, 1925*); *Av allt ditt hjärta, 1936* (*Lucy Gayheart, 1935*); *Landet långt borta, 1938* (*Death Comes for the Archbishop, 1927*); *Min Antonia, 1939* (*My Antonia, 1918*); *Skuggor över klippan, 1940* (*Shadows on the Rock, 1931*); *Sapphira och slavinna, 1941* (*Sapphira and the Slave Girl, 1940*); *O, pionjärer, 1948* (*O, Pioneers, 1913*; tidigare översatt med titlarna *Hell, banbrytare, 1919* och *Banbrytare, 1943*); *De bästa åren och andra noveller, 1950* (*The Old Beauty and Others, 1948*).